

MSP sektor u Srbiji 2024

**ANALIZA
STANJA I PREGLED
MSP100
INICIJATIVA**

SADRŽAJ

1. Uvod	2
2. Ključni nalazi	4
3. Ekonomska kretanja i poslovna aktivnost	6
3.1. Osvrt na 2023. godinu	
3.2. Očekivanja od 2024. godine	
4. Poslovno okruženje	9
4.1. Pregled stanja	
4.2. MSP100 Inicijative	
4.3. EXPO 2027 – može li da postane prilika za MSP?	
4.4. Više o poreskom kreditu	
5. Pristup finansiranju	18
5.1. Pregled stanja	
5.2. MSP100 Inicijative	
6. Razvoj kapaciteta, digitalizacija, inovacije i zelena transformacija	23
6.1. Pregled stanja	
6.2. MSP100 Inicijative	
7. Radna snaga	29
7.1. Pregled stanja	
7.2. MSP100 Inicijative	
8. Aneks I MSP Kompas Indikatori 2024	33
9. Aneks II Spisak MSP100 Inicijativa	36
Lista skracenica	38

1. UVOD

Ovaj dokument nudi sažet pregled ključnih trendova i stanja u MSP sektoru Srbije tokom 2023. godine, uz očekivanja za 2024. godinu. Na osnovu podataka iz MSP Kompassa, analiziraju se ekonomska kretanja u Srbiji i inostranstvu, poslovne aktivnosti i izazovi sa kojima se MSP suočavaju, poput neadekvatnog poslovnog okruženja, pristupa finansijama, dostupnosti radne snage, kao i zelene i digitalne transformacije. Ovi uvidi pružaju jasnu sliku o prilikama i preprekama koje utiču na rast i razvoj MSP sektora.

MSP100 inicijative su predstavljene kao odgovor na identifikovane izazove, sa ciljem unapređenja poslovnog okruženja, jačanja kapaciteta preduzeća i obezbeđivanja dugoročne održivosti. Kroz konkretna rešenja i strateške predloge, inicijative ilustruju kako se ovi problemi mogu rešiti, naglašavajući njihovu važnost za budući rast sektora i jačanje konkurentnosti na domaćem i međunarodnom tržištu. Pregled ostvarenja inicijativa u dokumentu obuhvata promene nastale od novembra 2023. do oktobra 2024. godine, na bazi istraživanja i razgovora sa predstavnicima državnih institucija, akademske zajednice, nauke i ekspertima iz MSP sektora.

O MSP KOMPASU

MSP Kompas je interaktivna i otvorena platforma koja pruža podatke, informacije i analize važne za donošenje poslovnih odluka i kreiranje javnih politika. Sa godišnjim anketama koje obuhvataju preko 4.000 firmi, finansijskim izveštajima za više od 40.000 kompanija, i najnovijim statističkim podacima o nacionalnoj ekonomiji i MSP sektoru, MSP Kompas omogućava analizu ključnih poslovnih pokazatelja prema veličini preduzeća, sektoru, lokaciji ili tržišnoj orijentaciji. Bilo da želite saznati očekivanja za narednu godinu, trendove prihoda, upotrebu digitalnih alata, planove za investicije ili prelazak na zelenu energiju, MSP Kompas je prava adresa. Lista i rezultati za 75 MSP Kompas indikatora dostupni su u Aneksu 1 ovog dokumenta.

Više o MSP Kompas u možete saznati na <https://mspkompas.rs/>

O MSP100 INICIJATIVAMA

MSP100 inicijative su osmišljene da unaprede poslovno okruženje za MSP u Srbiji. Inicijative su grupisane u četiri ključne oblasti: 1. Podsticajno okruženje za MSP -- „Misli prvo na male“, 2. Pristup finansiranju, 3. Razvoj unutrašnjih kapaciteta MSP uz tehnološku i zelenu transformaciju, i 4. Obrazovanje i učenje kroz rad. Ove inicijative je pripremio i objavio CEVES, a zasnovane su na dvogodišnjem dijalogu sa predstavnicima MSP, te nalazima i zaključcima prve MSP100 konferencije, održane u Kragujevcu u junu 2022. godine. Lista svih inicijativa sa prikazom napretka u prethodnoj godini, dostupna je u Aneksu 2 ovog dokumenta.

Više o MSP100 inicijativama možete saznati na <https://msp100.rs/inicijative/>

2. KLJUČNI NALAZI

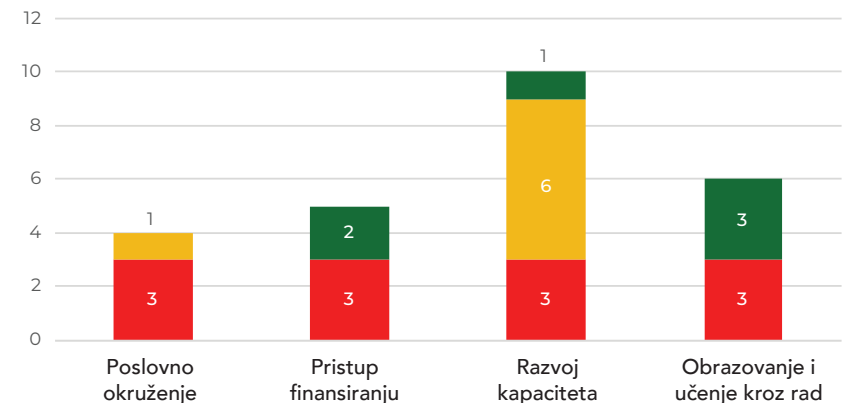
- **2023. godina:** Zbog niske potražnje i nepovoljnih kretanja na evropskom tržištu, poslovne aktivnosti domaćih preduzeća su smanjene. Prihodi i profiti su nominalno stagnirali, a realno opali. Uprkos tim nepovoljnim trendovima, nedostatak kadrova na tržištu rada doveo je do rasta realnih zarada u kompanijama. Kao posledica, ulaganja su značajno smanjena, posebno u transformacione procese. Iako je situacija na domaćem tržištu delovala bolje, koristila je prvenstveno uvozne orijentisanim kompanijama i sektoru usluga, naročito građevinarstvu, jer je ekonomski rast bio vođen rastom potrošnje i državnim kapitalnim investicijama.
- **Očekivanja za 2024. godinu:** Preduzeća su očekivala umereno poboljšanje poslovne situacije, ali se to samo delimično ostvaruje. Proizvodnja blago raste, ali izvoz stagnira, uglavnom zbog snižavanja cena uprkos blagom povećanju količina. Ekonomsko raspoloženje evropskih potrošača postepeno se oporavlja, dok kamatne stope polako opadaju. Ipak, evropsko tržište, posebno nemačko, i dalje je u krizi, a geopolitički rizici ostaju visoki. Imajući u vidu produženu neizvesnost, neophodna je hitna podrška izvoznicima kroz jednostavne mere koje bi mogli pružiti AOFI ili Fond za razvoj (videti MSP100 inicijative).
- **Potrebne mere:** Neophodno je podstaći rast domaćih investicija, koje su i pre pada bile znatno ispod nivoa uobičajenog u EU. Ključne MSP100 inicijative koje bi podstakle investicije—poput uvođenja poreskog kredita za MSP, uspostavljanja razvojne banke i uvođenja avansnih plaćanja podsticaja—još nisu realizovane. Preduzeća se i dalje uglavnom oslanjaju na sopstvena sredstva, dok je razvojno finansiranje nedovoljno raspoloživo i slabo doseže do preduzeća.
- **Radna snaga:** Strukturni problemi sa radnom snagom ostaju izazov u svim sektorima, najizraženiji su u građevinarstvu, niskotehnološkoj proizvodnji i HoReCa sektoru. Pozitivno je što su u ovoj oblasti ostvareni značajni pomaci kroz MSP100 inicijative, poput finansiranja učenika deficitarnih profila i osnivanja trening centara, dok je takođe sastavljena i lista deficitarnih zanimanja koja bi trebalo da olakša uvoz radne snage.

- **Poslovno okruženje:** Glavni izazovi uključuju inflaciju, visoko oporezivanje rada i profita, realnu aprecijaciju deviznog kursa i visoku korupciju. S druge strane, ulaganja u saobraćajnu infrastrukturu i dostupnost digitalnih javnih usluga pozitivno su ocenjeni od strane MSP. Potrebne su politike i programi koji će ne samo izjednačiti položaj MSP sa velikim i stranim kompanijama, već im pružiti prednost u određenim aspektima. Jednu od prilika da se podrže domaći MSP predstavlja i projekat Expo 2027.

Ispunjenost MSP100 inicijativa:

Od 25 inicijativa, usvojeno je 6. Najveći napredak vidljiv je u oblasti Obrazovanja i učenja kroz rad, kao i kod strateških manje značajnih mera u oblasti Pristupa finansiranju. Najmanji pomak zabeležen je u oblasti Poslovnog okruženja—iako je princip „Misli prvo na male“ deklarativno usvojen, nedostatak napretka u preostalim inicijativama (poput poreskog kredita i javnih nabavki) ukazuje da taj princip nije zaživeo u praksi. Pomak postoji u inicijativama za podsticanje inovacija i digitalizacije, dok podrška za zelenu transformaciju ne beleži napredak, što se odražava i na aktivnosti i stavove firmi prema zelenom poslovanju.

PREGLED STANJA INICIJATIVA

- Nema informacija da su sprovedeni koraci ka ostvarivanju preduslova za ispunjenje inicijative / samo su najavljeni
- Ostvareni su neki koraci (preduslovi) na osnovu kojih se može oceniti da je došlo do pozitivne promene
- Inicijativa je ispunjena / ostvareni su svi preduslovi neophodni za ispunjenje inicijative

3. EKONOMSKA KRETANJA I POSLOVNA AKTIVNOST

3.1. OSVRT NA 2023. GODINU

Niska tražnja na evropskom tržištu i posledično smanjena poslovna aktivnost domaćih kompanija, praćena značajnim smanjenjem investicija, obeležila su 2023. godinu.

Na inostranim tržištima godinu su obeležila uglavnom nepovoljna ekonomska kretanja:

- ▶ Visoka inflacija, rast kamatnih stopa i pad potrošačke tražnje doveli su do recesije (Nemačka, Austrija) ili stagnacije (Italija) kod važnih trgovinskih partnera domaćih kompanija.
- ▶ Aktivnost evropske auto industrije je već sredinom 2023. ponovo usporila – pa je ukupni obim proizvodnje u 2023. bio oko 20% niži od 2019. godine.
- ▶ Poverenje evropskih potrošača, ključno za kupovinu trajnih potrošnih dobara i "luksuznijih" proizvoda (npr. malina) se i dalje nalazi u duboko negativnoj zoni.
- ▶ Klimatski uslovi bili su nepovoljni za poljoprivredu na celom evropskom kontinentu, dok su geopolitički sukobi i tenzije ostali na visokom nivou.

Ekonomske prilike na domaćem tržištu su na prvi pogled bile povoljnije; međutim, dublji uvid ukazuje na otežane uslove poslovanja za domaća izvozno orijentisana preduzeća.

- ▶ Ubrzani rast, naročito u drugoj polovini godine (3,7%), dominantno se zasnivao na rastu potrošnje stanovništva i bruto investicijama, dok je značaj izvoza opadao.

- ▶ Rast potrošnje stanovništva zasniva se na rastu realnih zarada, dobrim delom usled nestašice radne snage, dok se sama potrošnja u većoj meri realizovala kroz uvoz i usluge.
- ▶ Rast bruto investicija rezultat je rasta SDI i kapitalnih izdataka države, dok su se investicije domaćeg privatnog sektora smanjile za oko 20%.
- ▶ Apresijacija realnog deviznog kursa od 9,5%, pored uticaja na rast potrošnje iz uvoza, dodatno je uticala na umanjenje izvozne konkurentnosti domaće privrede.

Usled navedenih faktora, poslovni prihodi i profiti domaćih kompanija su tokom 2023. godine nominalno stagnirali, a realno pali.

- ▶ Zabeležen je realan pad prihoda (-9.4%) i profita (-11%); pad u prerađivačkoj industriji je bio još dublji (-13%), dok je umereni rast ostvaren u ICT (+6%) i HoReCa (+8%) sektorima.
- ▶ Iako nisu izgubili stare kupce, najveći broj kompanija (81%) nije pronašao nove kupce ili nova tržišta.

3.2. OČEKIVANJA OD 2024. GODINE

Preduzeća su tokom 2024. godine bila umereno optimistična, očekujući postepeni oporavak i umereni rast prihoda (do 10%).

- ▶ Optimizam među domaćim firmama se za sada samo delimično potvrđuje.
- ▶ S jedne strane, ostvaren je rast industrijske proizvodnje (2,5%).
- ▶ S druge strane, izvoz se prema vrednosti održava na prošlogodišnjem nivou; ipak, u većini sektora se to postiže dodatnim smanjivanjem cena koji prati rast količina.
- ▶ Kod uslužnih sektora situacija je povoljnija – građevinarstvo i trgovina su glavni dobitnici visokih kapitalnih izdataka države i rasta realnih zarada; IKT sektor se u najvećoj meri oporavio.

4. POSLOVNO OKRUŽENJE

- Preduzeća još imaju rezerve, usled niske zaduženosti i relativno visokih margina, te nije prisutna kriza likvidnosti. Ipak, osim fokusa na nadoknadu propuštenih prihoda/profita, prioritet je pokrenuti investicioni ciklus, kako bi se održao korak sa konkurencijom.

Evropska privreda ostvaruje blagi oporavak, ali pojedini signali ukazuju na oprez.

- Oporavak dominantno zasnovan na uslugama – prerađivačka industrija beleži umereni pad, dok oporavak auto industrije dodatno usporava.
- Smanjenje kamatnih stopa Evropske centralne banke i FED-a stoji naspram loših geopolitičkih prilika, te značajniji privredni oporavak evropskog tržišta ostaje neizvestan.
- Sentiment u EU27 ostaje slab u proseku – zemlje Zapadne Evrope (a naročito Nemačka) i dalje se nalaze u negativnoj zoni, dok su zemlje Centralne Evrope sličnije Srbiji (umereno pozitivne). Donekle pozitivan impuls evropskoj privredi može doneti oporavak ekonomskog raspoloženja potrošača. Međutim, i potrošači i kompanije naglašavaju značajan rizik.

Uprkos ekonomskim poteškoćama, transformacioni procesi na evropskom tržištu se i dalje odvijaju.

- Svesna tehnološkog zaostajanja, EU opredeljuje još veća sredstva za digitalizaciju i inovacije, što je znak da bi istu politiku trebalo da sledi i Srbija.
- EU ostaje na putu zelene tranzicije, te se dosledna primena propisa može očekivati i za sve zemlje sa kojima trguje, uključujući Srbiju.
- Usled geopolitičkih dešavanja sve više zemalja (kompanija) odlučuje se na saradnju sa političkim saveznicima, dok se saradnja sa ostalima obeshrabruje, a u drastičnom slučaju i zabranjuje (tzv. „Friendshoring“). Time i položaj Srbije postaje rizičniji, naročito za kompanije okrenute ka zapadnim tržištima.

4.1. PREGLED STANJA

Većina aspekata poslovnog okruženja za MSP u Srbiji je ocenjena kao ograničavajuća.

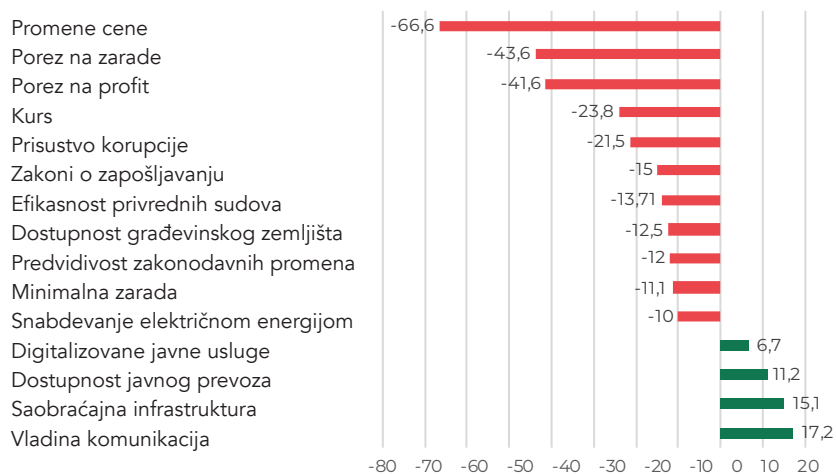
▲ Podstičući aspekti:

Kompanije su prepoznale **ulaganja u saobraćajnu infrastrukturu** kao ključan pozitivan element, a **dostupnost javnog prevoza** takođe doprinosi poslovnom okruženju. Privreda se pila gođava ostepeno prna **digitalne javne usluge**, što ukazuje na napredak u transparentnosti i efikasnosti administracije.

▼ Ograničavajući aspekti:

Najveća ograničenja za razvoj poslovanja su **promene cena** (usled inflacije u protekle dve godine) i **oporezivanja rada** (visoko opterećenje) i **profita (nedostatak poreskog kredita)**. Značajan problem predstavlja i realna **aprecijacija deviznog kursa**, dok zabrinjava i percipirano visoko **prisustvo korupcije**. Zakoni koji regulišu radne odnose (uključujući minimalnu zaradu), predvidljivost zakonodavnih promena i snabdevanje električnom energijom takođe su ocenjeni negativno, ali u manjoj meri.

MSP KOMPAS 2024 – ASPEKTI POSLOVNOG OKRUŽENJA, RAZLIKA POZITIVNIH I NEGATIVNIH ODGOVORA*

* Grafikon prikazuje kako mala i srednja preduzeća ocenjuju različite elemente poslovnog okruženja u 2024. godini, prikazivanjem razlike između onih koji ih vide kao pozitivne i onih koji ih vide kao negativne. Primera radi, 47.8% preduzeća smatra da su porezi na zarade ograničavajući, dok samo 4.2% smatra da nisu ograničavajući. Kad uzmemo samo ove odgovore, izostavljajući one neutralne, dolazimo do razlike od -43.6%, što znači da prevladava negativno mišljenje o ovom faktoru.

Poslovno okruženje u Srbiji povoljnije je za velike, uglavnom strane kompanije nego za domaća MSP, jer strane firme često imaju zakonske i praktične olakšice, poput poreskih kredita i direktne komunikacije sa državnim organima. Zbog toga one pozitivnije ocenjuju poslovno okruženje. Raspodela podsticaja iz državnih programa dodatno pokazuje neravnotežu – velike i strane firme dobijaju oko 500 miliona evra godišnje, dok domaća MSP dobijaju svega 50-60 miliona evra. Kako domaće kompanije rastu i šire se na inostrana tržišta, sve više im je potrebno i sve više cene kvalitetno poslovno okruženje. Više od 50% MSP100 firmi daje prednost predvidljivom i pravičnom okruženju bez korupcije, u odnosu na mere kao što su osnivanje novih institucija poput Razvojne banke ili Agencije za MSP.

4.2.MSP100 INICIJATIVE

MSP100 inicijative u oblasti poslovnog okruženja imaju za cilj da olakšaju poslovanje domaćim MSP, izjednače njihov položaj sa velikim i stranim kompanijama (npr. avansna plaćanja i poreski kredit), ali i da im obezbede dodatne prednosti u određenim segmentima, poput prioriteta u javnim nabavkama („misli prvo na male“). Inicijative slede primere evropskih zemalja koje na sličan način podržavaju svoje domaće privrede.

● 1.1. Vratiti MSP pravo na korišćenje poreskog kredita

Opis: Vraćanje člana Zakona o porezu na dobit pravnih lica koji bi omogućio ponovno korišćenje poreskog kredita za nabavku osnovnih sredstava, čime bi se stimulisale investicije u nove, savremene mašine, opremu i uređaje.

Status: CEVES, ali i druge organizacije poput PKS, NALED, UPS, zalažu se za vraćanje poreskog kredita, kao što je praksa i u drugim zemljama. CEVES je razvio detaljnu računicu o ceni ponovnog uvođenja poreskog kredita (videti više u sekciji 4.4. ispod).

● 1.2. Uvesti avansna plaćanja podsticaja umesto dosadašnje refundacije sredstava

Opis: Isplata podsticaja unapred, umesto nakon realizacije aktivnosti.

Status: Nema promena. Pored CEVES-a i MSP100, ovu potrebu prepoznaje i Regionalna agencija za razvoj i evropske integracije Beograd, koja takođe preporučuje Ministarstvu privrede uvođenje avansnih plaćanja. Međutim, rezultati za sada izostaju.

● 1.3. Uvesti princip „Misli prvo na male“

Opis: U skladu sa evropskom praksom, ovaj princip ukazuje da administrativni zahtevi koji su razumni za velika preduzeća često predstavljaju nepremostive ili preskupe prepreke za MSP. Stoga, nalaže da se ti zahtevi prilagode mogućnostima MSP.

Status: Država je deklarativno uvela ovaj princip i MSP test u Strategiju za razvoj MSP 2023-2027, ali je njihova primena u praksi i dalje ograničena.

● 1.4. Unaprediti proces javnih nabavki kako bi se povećalo učešće MSP

Opis: Uvođenje evropskih praksi u javne nabavke omogućilo bi lakši pristup MSP. Te prakse uključuju smanjenje administrativnih prepreka, podelu nabavki na manje partije, i stvaranje podsticajnog ambijenta za učestvovanje MSP. Trenutni proseki od 2,5 prijave po nabavci jedan je od najnižih u Evropi.

Status: Nije ostvaren napredak po pitanju javnih nabavki tokom 2023. godine. EXPO 2027 mogao je da bude usmeren i organizovan kao razvojna šansa za brojne uspešne domaće firme (videti više u sekciji 4.3. ispod) – da je uveden transparentan mehanizam nadzora nad organizacijom nabavki, uz princip „Misli prvo na male“, koji posao poverava najboljima uz sve mere zaštite i daje ex-post mišljenja dostupna javnosti o realizaciji javnih nabavki, uključujući i mišljenja o prigovorima na uslove nabavki. CEVES je predložio uspostavljanje ovakvog mehanizma na sednici Odbora za evropske integracije Narodne skupštine, kao i u okviru svojih komentara na predlog Reformske agende Srbije.

4.3. EXPO 2027 – MOŽE LI DA POSTANE PRILIKA ZA MSP?

Razvojni ciklus najavljen od strane Vlade Republike Srbije, u čijem je središtu međunarodna izložba EXPO 2027, pruža jedinstvenu priliku za unapređenje poslovnih aktivnosti i isticanje domaćih malih i srednjih preduzeća (MSP) i njihovih međunarodno konkurentnih proizvoda. Kako bi ova preduzeća bila adekvatno uključena u predstojeće razvojne aktivnosti, vođene najavljenim visokim nivoom javne potrošnje i investicija, neophodno je osigurati njihovo prisustvo u procesu javnih nabavki, uz povećanje transparentnosti i otvorenosti za kompetitivno uključivanje MSP.

EXPO 2027 može poslužiti i kao jedinstvena platforma za prezentaciju dostignuća domaćih MSP, omogućavajući im da se istaknu kroz tradicionalne proizvode kao što su nameštaj, odeća, građevinski elementi i javna infrastruktura, ali i kroz manje vidljive i moderne komponente poput softverskih rešenja, veštačke inteligencije, IoT tehnologija i digitalnih inovacija. Na taj način, domaća preduzeća mogu doprineti sveobuhvatnom opremanju izložbe, od fizičkog uređenja prostora do najnaprednijih tehnoloških rešenja koja oblikuju budućnost pametnih gradova i održive infrastrukture.

Sprovedena anketa među MSP100 kompanijama ukazuje da bi ona mogla doprineti organizaciji EXPO 2027 u sledećim oblastima:

- ▶ **1. IT podrška i digitalna rešenja:** IT kompanije mogu igrati ključnu ulogu u pružanju tehničke podrške i digitalnih rešenja tokom Expo-a. To uključuje postavljanje IT infrastrukture, kreiranje aplikacija za posetioce, korišćenje veštačke inteligencije za personalizaciju iskustava, kao i demonstraciju AI rešenja za pametne gradove i energetske efikasnost.

„Možemo da obezbedimo spektakularne tehnološke demonstratore, koji bi ilustrovali budućnost tehnologije, npr. interaktivne tehnološke postavke, demoe raznih tehnologija, “mockup“-e futurističkih tehnologija, itd.“

- ▶ **2. Infrastruktura i opremanje prostora:** Građevinske kompanije i proizvođači industrijskih elemenata mogu doprineti pametnoj infrastrukturi sa IoT uređajima, javnim nameštajem i izgradnjom industrijskih štandova. Ova rešenja modernizuju prostor i čine ga funkcionalnim i atraktivnim za posetioce.

„Učešće u pripremi - možemo ponuditi satove za merenje i prikaz temperature, vlažnosti i kvaliteta vazduha; znakove za regulisanje parkinga i saobraćaja;

informacione displeje; izradu metalnih delova/elementa za opremanje objekata, prilaza i stambenog kompleksa; izradu uličnog nameštaja (javna rasveta, klupe, kante za đubre).“

- ▶ **3. Proizvodi i inovacije za pametne gradove:** Kompanije mogu predstaviti rešenja za upravljanje pametnim gradovima, održivu energiju i reciklažu. Expo je savršena platforma za promovisanje cirkularne ekonomije i održivih poslovnih praksi.

„Rado bismo predstavili naša inovativna rešenja u oblasti veštačke inteligencije, koja su posebno fokusirana na unapređenje energetske efikasnosti u kontekstu pametnih gradova.“

- ▶ **4. Organizacija i iskustvo na sajmovima:** Kompanije sa iskustvom na međunarodnim sajmovima mogu doprineti organizaciji i postavljanju Expo-a, uključujući izradu modularnih i ekološki održivih štandova, logistiku i promociju.

„Izlaganjem naših proizvoda i usluga na inovativan i moderan način, promocijom sistema dualnog obrazovanja.“

- ▶ **5. Poljoprivreda i prehrambeni sektor:** Preduzeća iz ovog sektora mogu promovisati lokalne poljoprivredne proizvode i organizovati radionice o zdravoj hrani i održivoj poljoprivredi, ističući Srbiju kao lidera u kvalitetnoj proizvodnji.

„Mogli bismo da napravimo proizvode koji bi se predstavljali i/ili prodavali/poklanjali turistima (kao poklon iz Srbije).“ - narodni melem na bazi propolisa; zamrznuto i sušeno voće; organsko voće; ručno rađeni odevni predmeti od vune.

- ▶ **6. Nameštaj i opremanje:** Proizvođači nameštaja mogu opremiti Expo sa inovativnim i eco-friendly rešenjima za enterijer i eksterijer, čime doprinose estetskoj i funkcionalnoj privlačnosti sajma.

„Opremanjem infrastrukture nameštajem, delovima nameštaja i poluproizvoda iz segmenta drvoprerađivačke industrije.“

- ▶ **7. Reciklaža i cirkularna ekonomija:** Kompanije iz sektora reciklaže mogu predstaviti inovacije u upravljanju otpadom i cirkularnoj ekonomiji, demonstrirajući rešenja koja smanjuju ekološki otisak.

„Kao jedna od vodećih kompanija u oblasti reciklaže električne i elektronske opreme, možemo ponuditi paletu proizvoda i usluga u oblasti koja se bavi Zelenom Agendom.“

- ▶ **8. Modna i kozmetička industrija:** Domaće modne kuće i kozmetičke kompanije mogu promovisati svoje najnovije kolekcije i proizvode sa GMP standardima, pokazujući globalnu konkurentnost.

„Kao poznati domaći brend mogli bismo da na izložbenom prostoru Expo 2027 predstavimo svoje proizvode i aktuelnu kolekciju posetiocima i potencijalnim poslovnim partnerima.“

- ▶ **9. Umrežavanje i B2B sastanci:** Expo je prilika za organizaciju B2B sastanaka sa potencijalnim partnerima, investitorima i klijentima, otvarajući put za nove poslovne saradnje i širenje na međunarodna tržišta.

4.4. VIŠE O PORESKOM KREDITU

Tokom 2000-ih, Srbija je uvela tri glavna instrumenta za podsticanje investicija: subvencije, poreska oslobođenja za velika ulaganja i poreski kredit. Poreski kredit, progresivno povoljniji za manja preduzeća, bio je veoma značajan za investicije MSP sektora, ali je ukinut 2013. i prestao da se primenjuje od 1. januara 2014. godine.

Vraćanje poreskog kredita bilo bi korisno iz više razloga. Prvo, podinvestiranost je jedna od ključnih prepreka za domaću privredu, koja ulaže dvostruko manje nego privrede zemalja Evropske unije. Drugo, Srbija bi se time uskladila sa praksama drugih evropskih zemalja, jer poreski krediti postoje u gotovo dve trećine država, a Srbija je jedina koja ima poreske podsticaje isključivo za velika preduzeća. Treće, poreski kredit bi povećao predvidljivost poslovnog okruženja jer bi preduzeća mogla da dugoročno planiraju svoja ulaganja, bez da čekaju na kratkoročne i promenjive posebne programe podrške.

Postoje različiti modeli poreskih kredita u zemljama sa uporedivom stopom poreza na dobit i nivoom razvoja. Estonija (20% porez na dobit) priznaje 100% ulaganja kao poreski kredit, dok Litvanija (15%) ima sličan model sa kraćim periodom prenošenja (4 godine). Slovenija (19%) priznaje 40% vrednosti investicije kao kredit i od 2022. obuhvata i ulaganja u softver i licence, podstičući digitalizaciju i zelenu transformaciju. Pored toga, slovenački model olakšava zapošljavanje studenata i praktikanata deficitarnih profila, kao i osoba koje prvi put ulaze na tržište rada, čime se dodatno podstiče zadržavanje kadrova u zemlji. Hrvatska uvodi prepolovljavanje poreske stope na period od 10 godina u slučaju investicija iznad 50.000 EUR, a Mađarska (9%) omogućava poresko oslobađanje do 80%, uz prag investicija od 130.000 evra za mala preduzeća i 260.000 evra za srednja.

Predlažemo uvođenje poreskog kredita u iznosu od 50% vrednosti investicije u postrojenja, opremu, alternativne izvore energije i softver. Kako bi se takođe u određenoj meri zaštitili fiskalni prihodi države, maksimalni iznos kredita u svakoj godini mogao bi biti ograničen na 50% oporezive dobiti, dok bi se ostatak prenosio na naredne godine, bez ograničenja. Ovakav kredit bi u zavisnosti od veličine dobiti kompanije i veličine investicije efektivno doveo do umanjenja troškova investiranja za 20% (kompanije koje imaju male profite a velike investicije) do 50% (za kompanije koje ostvaruju velike profite).

Uz konzervativnu procenu, ovakva mera bi povećala investicije MSP za 40% u narednih 5 godina (1,7 milijardi EUR više investicije u tekućim cenama), odnosno za 83% (3,4 milijarde EUR) u narednih 10 godina. Fiskalni trošak bi u prvim godinama iznosio između 300 i 400 miliona evra (odnosno 0,5% do 0,7% BDP-a), dok bi se na duži rok taj trošak smanjio usled većih profita i većih investicija. Ova mera bi takođe ubrzala privredni rast za 0,4 procentna poena na srednji rok i za 0,8 procentnih poena na duži rok.

PRIMER PORESKOG KREDITA ZA JEDNU KOMPANIJU

Godina	Porez na dobit pre umanjenja (€)	Maksimalno umanjenje (€)	Porez na dobit nakon umanjenja (€)	Preostali poreski kredit (€)
1	90.000	45.000	45.000	355.000
2	90.000	45.000	45.000	310.000
3	90.000	45.000	45.000	265.000
4	90.000	45.000	45.000	220.000
5	90.000	45.000	45.000	175.000
6	90.000	45.000	45.000	130.000
7	90.000	45.000	45.000	85.000
8	90.000	45.000	45.000	40.000
9	90.000	45.000	50.000	-

Investicija: €800,000

Poreski kredit: 50% od investicije (€800,000), što je €400,000

Maksimalno godišnje umanjenje: 50% od godišnjeg poreza na dobit

Poreska stopa: 15%

Dobit pre oporezivanja svake godine: €600,000

Ukupna ušteda: €400.000

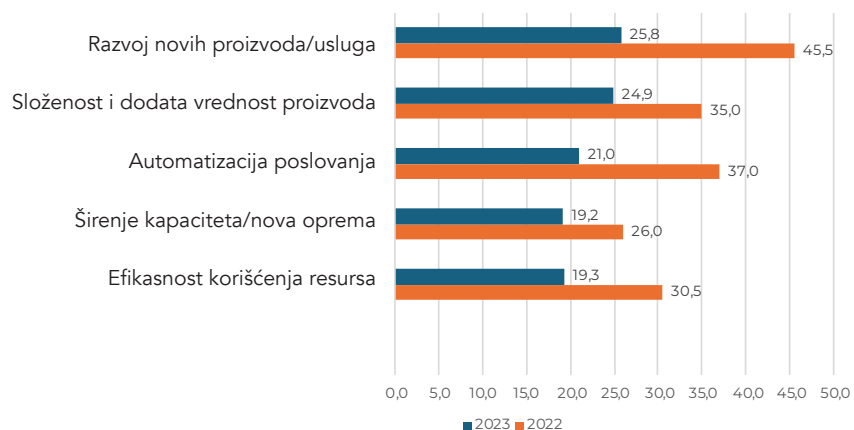
5. PRISTUP FINANSIRANJU

5.1. PREGLED STANJA

MSP sektor u Srbiji je sistematski podinvestiran.

- Domaće privatne investicije u Srbiji (5-6% BDP-a) su skoro dvostruko niže nego u Evropskoj uniji (oko 11%).
- Usled stagnacije prihoda i rasta rashoda u 2023. godini dodatno su opale za 15-20% (pogledati grafikon).
- Nedostatak investicija dugoročno znači da preduzeća zaostaju u inovacijama, širenju kapaciteta i automatizaciji, što stvara prepreke za dugoročni razvoj.

% PREDUZEĆA KOJA INVESTIRAJU U:

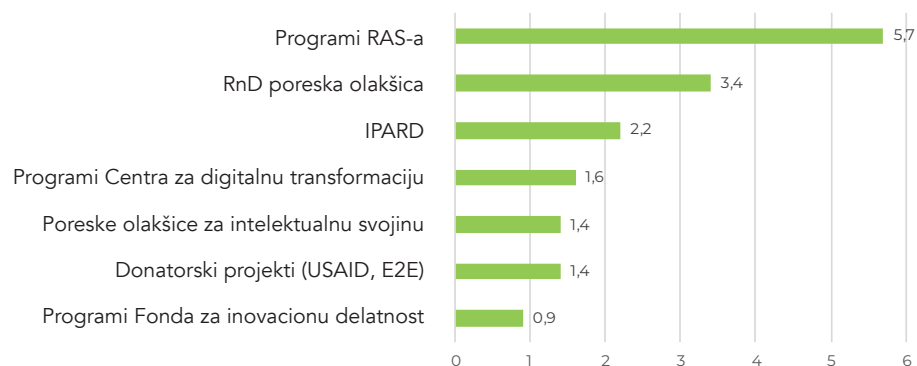
Od ukupne vrednosti investicija, preduzeća čak 80% finansiraju iz sopstvenih sredstava. Postoji više razloga za ovo:

- Nedovoljno razvijeni kapaciteti za strateško planiranje i upravljanje finansijama u preduzećima.
 - Finansiranje iz sopstvenih izvora je relativno skupo (7-9%, prinos na sopstveni kapital) u poređenju sa bankarskim kreditima (3% pre inflacije; 7-8% prosečna kamata u 2024)
 - Oslanjanje na interne resurse usporava dugoročni rast jer povoljan trenutak za investiranja ne odgovara nužno trenutku u kojem su prikupljena adekvatna sopstvena sredstva.
- Nedostatak saradnje i poverenja između kompanija i banaka u uslovima bankocentričnog tržišta.
 - Tek svako drugo preduzeće (sa 5 ili više zaposlenih) oslanja se na bankarsko finansiranje (najčešće u manjoj meri i za potrebe operativnog poslovanja)
 - Udeo onih koji otežano pristupaju izvorima finansiranja (10%) i onih kojima su krediti skupi (7%) relativno su niski.
 - Udeo onih koji smatraju da ne bi dobili kredit ako bi ga zatražili je zane-marljiv.
- Preostalih spoljnih izvora finansiranja je malo i nedovoljno se koriste.
 - Postojeći programi pomažu preduzećima da investiraju i/ili pristupe spoljnim izvorima finansiranja, ali je ponuda i dalje plitka, a stepen korišćenja ograničen (pogledati grafikon).

Preduzećima su potrebni dodatni izvori finansiranja, kao i programi koji bi unapredili njihove interne kapacitete.

- Značajnu ulogu bi odigrali akteri koji bi pomogli da se kod preduzeća „razbije strah“ od zaduživanja – uloga koju u mnogim susednim i razvijenijim ekonomijama ima razvojna banka.
- Budući da će sopstveni izvori finansiranja ostati važan činilac, poreski kredit za investicije dodatno bi podstakao rast investicija.
- Programi za podršku izvozu su posebno potrebni, i prema rečima preduzeća i prema realnoj potrebi u odnosu na strukturu naše privrede.

% PREDUZEĆA KOJA SU KORISTILA:

5.2. MSP100 INICIJATIVE

Cilj MSP100 inicijativa je olakšati MSP pristup izvorima finansiranja kroz uspostavljanje održivog i razvojno orijentisanog finansijskog ekosistema kroz razvoj nacionalne razvojne banke, jačanje izvozno-kreditnih kapaciteta AOFI-ja, uključivanje privatnog kapitala u inovativne projekte i unapređenje pristupa informacijama putem centralizovanog portala. Najvažniji korak u ovoj oblasti je uspostavljanje razvojne banke, koja bi igrala ključnu ulogu u podršci MSP, inovacijama i održivim razvojnim projektima – segmentima koje komercijalne banke često ne mogu ili ne žele da finansiraju zbog visokog rizika ili dugog perioda povraćaja investicija.

● 2.1 Uspostaviti nacionalnu razvojnu banku

Opis: Nacionalna razvojna banka bi pokrivala jaz u finansiranju razvojnih projekata, posebno male privrede i poljoprivrede, uz transparentan i participativan nadzor nad kriterijumima i primenom sredstava. Ona treba da podnese transakcioni trošak delom finansijskog opismenjavanja, a delom stvaranja kreditne istorije.

Status: Nacionalna razvojna banka je uobičajena praksa u evropskim zemljama, a nove primere vidimo i u susednim zemljama, Rumuniji i Crnoj Gori. PKS je na prvoj MSP 100 EXPO konferenciji 2022. godine prepoznala potrebu za uspostavljanjem nacionalne razvojne banke u Srbiji ali za sada nema promena po ovom pitanju.

● 2.2 Omogućiti da izvozno kreditna agencija (AOFI) svojim delovanjem umanj problem koji nastaje za domaće izvoznike usled generalnog neprihvatanja garancija srpskih banaka u inostranstvu

Opis: Potrebno je omogućiti da AOFI smanji problem neprihvatanja garancija srpskih banaka u inostranstvu.

Status: Nema promena. CEVES je uputio inicijativu za uspostavljanje državnog fonda za osiguranje i garanciju izvoznih poslova u ime i za račun države i davanje ovlašćenja AOFI-ju da obavlja te poslove u ime i za račun Republike Srbije, Ministarstvu privrede i AOFI-ju. Međunarodna iskustva pokazuju da bi bilo dovoljno izdvojiti 5-15 miliona evra na račun države koji bi se uvećavao od premija na osiguranje.

● 2.3 Omogućiti osiguravanje banaka za slučaj neplaćanja stranog kupca usled komercijalnih i političkih rizika

Opis: Potrebno je osigurati banke od neplaćanja stranog kupca zbog komercijalnih i političkih rizika kako bi se ohrabrile da podrže srpski izvoz putem kredita, posebno za izvoz opreme i mašina, u skladu sa OECD aranžmanom o izvoznim kreditima.

Status: Nema promena.

● 2.4 Uvesti mehanizme za učešće privatnog kapitala u programima Fonda za inovacionu delatnost

Opis: Zbog sporog razvoja tržišta kapitala i potreba inovativnih preduzeća, potrebno je kreirati šemu koja bi Fondu za inovacionu delatnost omogućila uključivanje privatnih investitora, čime bi se povećala sredstva za inovativne aktivnosti i diversifikovala ponuda finansijskih instrumenata.

Status: Fond za inovacionu delatnost je pokrenuo Program za osnivanje novih fondova rizičnog kapitala. Osnovana su dva fonda rizičnog kapitala kroz koje startapi sa visokim potencijalom za rast mogu da dođu do finansijskih sredstava koji dolaze iz privatnog kapitala.

● 2.5 Unapređenje portala preduzetnistvo.rs u cilju lakšeg pronalaženja informacija o programima

Opis: Podrazumeva razvoj portala koji će objediniti sve informacije sa različitih izvora i povezati sve finansijske institucije, investiture i alternativne izvore finansiranja sa potencijalnim korisnicima.

Status: Portal preduzetnistvo.rs pruža ažurne informacije o različitim tipovima programa koji se nude privredi, izlistani prema nivou poslovanja i oblasti (početak poslovanja, rast i razvoj, inovacije, digitalizacija, zelena ekonomija). Potrebno je unositi sve programe dostupne MSP u Srbiji, kako one raspisane od strane države, tako i od drugih subjekata (npr. EU programi).

6. RAZVOJ KAPACITETA, DIGITALIZACIJA, INOVACIJE I ZELENA TRANSFORMACIJA

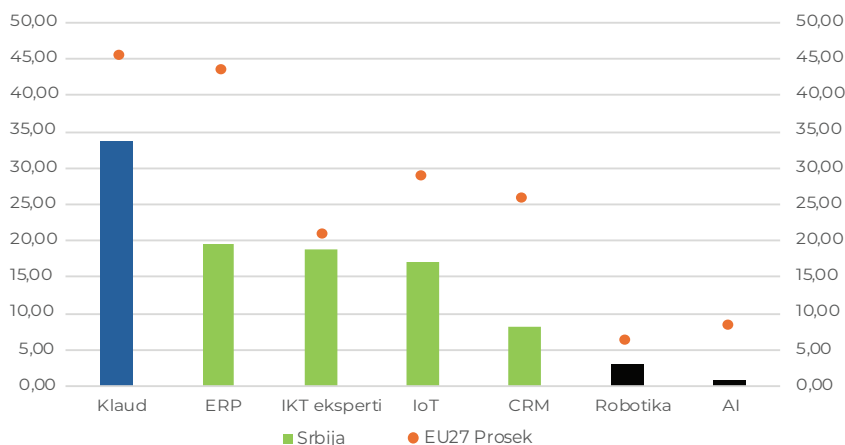

6.1. PREGLED STANJA

Digitalna transformacija MSP u Srbiji za sada je spora i usmerena uglavnom na osnovne tehnologije.

- ▶ ERP (Enterprise Resource Planning), koji se često smatra kičmom digitalizacije preduzeća, prisutan je tek u svakom petom preduzeću u Srbiji.
- ▶ Najveći udeo preduzeća koristi klad tehnologije (34%), što je u skladu sa osnovnim trendovima
- ▶ Primena naprednijih tehnologija kao što su veštačka inteligencija (AI), robotika i Internet of Things (IoT) je značajno niža.
- ▶ U poređenju sa EU, Srbija zaostaje u gotovo svim kategorijama, pri čemu i EU beleži niže nivoe digitalne transformacije u poređenju sa razvijenijim zemljama. Ulaganja MSP u istraživanje i razvoj (R&D) u Srbiji su značajno ispod evropskog proseka.
- ▶ Situacija se dodatno pogoršala u 2023. godini, zbog stagnacije prihoda, što je dovelo do daljeg smanjenja ulaganja, za gotovo trećinu u odnosu na 2022. godinu.

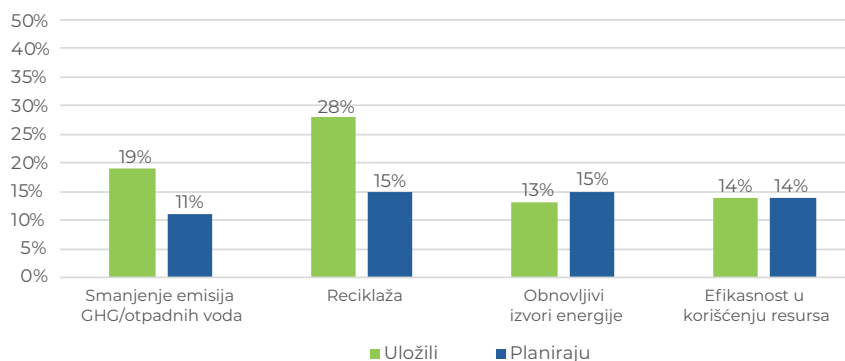
UČEŠĆE PREDUZEĆA KOJA KORISTE TEHNOLOGIJE INDUSTRIJE 4.0

Zelena transformacija se i dalje ne posmatra kao prioritet, uprkos globalnim trendovima i rastućim ekološkim obavezama.

- Svega 15% MSP sprovodi ili planira ulaganja u zelene inicijative. Najveći broj je u oblasti reciklaže, dok su ulaganja u obnovljive izvore energije i smanjenje emisija su značajno manje.
- Čak 86% preduzeća ne koristi uopšte OIE, dok među onima koja ih koriste, svega 24% energije dolazi iz ovih izvora.
- Pored finansija, nedostatak jasnog strateškog puta, programa finansijsko-tehničke podrške i percepcija da zelena tranzicija ne donosi neposredne koristi dodatno usporavaju napredak.

UČEŠĆE PREDUZEĆA KOJA SU IMALA ZELENE INVESTICIJE

6.2. MSP100 INICIJATIVE

MSP100 inicijative u ovoj oblasti usmerene su ka uspostavljanju sveobuhvatnijih i ambicioznijih programa za razvoj kapaciteta MSP, s posebnim fokusom na pružanje podrške u izvozu, u digitalnoj transformaciji, posebno za napredna preduzeća, kao i podsticanju inovacija i prelasku na zeleno i održivo poslovanje.

3.1 Uspostaviti program za podršku razvoju unutrašnjih kapaciteta MSP i njihove digitalne i zelene transformacije

Opis: Programi podrške treba da objedine aktivnosti više ministarstava, različito ciljaju potrebe MSP na različitim lestvicama razvoja, kao i da predvide ulaganja u razvoj kapaciteta samih institucija podrške.

Status: Postojeći programi nisu dovoljno diverzifikovani prema potrebama MSP na različitim nivoima razvoja, a zacrtani ciljevi, kao i sredstva određena za njihovo ispunjenje, su premali da bi imali značajniji efekat. Ipak, treba pohvaliti programe podrške digitalizaciji MSP i inovacijama, koji iz godine u godinu rastu i po obuhvatu i po sadržaju. S druge strane, nema napretka kada je reč o podršci MSP za zelenu transformaciju, gde je potrebno izgraditi čitav sistem podrške za prelazak na zeleno poslovanje.

3.2 Razviti domaće dobavljače za srpske šampione kroz unapređenje tehničkih i poslovnih kapaciteta manjih MSP

Opis: Podrazumeva uspostavljanje vertikalne, kupac-dobavljač saradnje, kojom MSP šampioni sebi obezbeđuju pouzdano snabdevanje proizvodima i uslugama neophodnim za plasman na stranim tržištima, dok manja MSP unapređuju svoje tehničke i tehnološke kapacitete, stiču specifična znanja i poslovne veštine na putu ka internacionalizaciji poslovnih aktivnosti.

Status: Značajni su naporu SME Hub-a i Razvojne agencije Srbije u pravcu uspostavljanja saradnje između multinacionalnih i velikih domaćih kompanija sa lokalnim dobavljačima. Potrebno je u budućnosti više usmeriti pažnju ka uključivanju malih domaćih preduzeća u lance domaćih MSP šampiona.

● 3.3 Urediti i razviti poslovnu infrastrukturu, pre svega kroz izradu Zakona o poslovnoj infrastrukturi

Opis: Podrazumeva odgovor na potrebu za većom angažovanosti države i svih zainteresovanih strana na razvoju i upravljanju poslovnom infrastrukturom kroz donošenje zakona o poslovnoj infrastrukturi i obezbeđivanju sredstava za programe podrške.

Status: Nema promena. U Srbiji su pitanja poslovne infrastrukture delom regulisana Zakonom o planiranju i izgradnji i Zakonom o inovacionoj delatnosti, međutim potreban je zakon koji bi sveobuhvatno uredio planiranje i izgradnju industrijskih zona, poslovnih parkova, inkubatora, pristup komunalnoj i tehnološkoj infrastrukturi, standarde za bezbednost, ekološku održivost poslovnih prostora, podršku malim i srednjim preduzećima kroz subvencije, poreske olakšice i povoljne kredite, itd.

● 3.4 Razviti platformu na kojoj će pružaoci usluga predstavljati usluge podrške MSP

Opis: Podrazumeva razvoj platforme koja pruža informacije o pružaocima usluga podrške (za digitalnu transformaciju, finansijski menadžment, zelenu transformaciju), i mogućnost da korisnici dele reference, čime bi se značajno olakšalo MSP da pronađu odgovarajuću podršku.

Status: Kao pozitivan korak po ovom pitanju može se istaći internet stranica Centra za digitalnu transformaciju gde su navedeni pažljivo izabrani sertifikovani konsultanti za digitalnu transformaciju.

● 3.5 Razviti organizaciju koja bi izvozno orijentisanim MSP pružala kontinuiranu podršku

Opis: Podrazumeva uspostavljanje organizacije koja bi olakšala MSP međunarodno upoređivanje performansi, kao i pristup informacijama o tržišnim trendovima, nišama, rizicima i prilikama za diverzifikaciju, kao i poređenje sa drugim preduzećima na relevantnim tržištima.

Status: Nema promena.

● 3.6 Razviti program podrške za digitalnu transformaciju naprednih MSP

Opis: Potrebno je da država razvije program i odredi nivo sredstava koji će značajno doprineti digitalnoj transformaciji naprednih MSP, ubrzavajući njihov razvoj u svetske igrače.

Status: CDT je razvio Program podrške implementaciji AI rešenja za kompanije u naprednoj fazi digitalne transformacije, koje već koriste digitalne alate i prikupljaju podatke o poslovanju i proizvodnji. Program nudi podršku MMSP kroz sufinansiranje implementacije AI rešenja do 50% troškova (maksimalno 12.000 evra). Do sada je kroz program uspešno prošlo 30 MMSP iz Srbije.

● 3.7 Razviti regionalne inovacione habove

Opis: Podrazumeva razvoj habova zamišljenih kao „one-stop shop“ koji pružaju podršku MSP da postanu konkurentnija koristeći digitalne tehnologije.

Status: Pristupanjem Srbije programu Digitalna Evropa 2023. godine, otvorena je mogućnost za konzorcijume organizacija da dobiju podršku od EU u formiranju digitalnih inovacionih habova koji treba da pružaju podršku digitalizaciji MSP, ali i javnih preduzeća i drugih institucija. Poziv je bio otvoren od februara do maja 2024. godine za zemlje Zapadnog Balkana. Za Srbiju se na poziv javilo svega dva konzorcijuma sa ukupnim budžetom manjim od predviđenih 1,6 miliona evra, što govori o nedovoljnoj informisanosti organizacija o postojanju ovakvog programa, kao i potrebi za većim promovisanjem od strane Ministarstva informisanja i telekomunikacija, u čijoj je to nadležnosti.

● 3.8 Uvesti principe koji podstiču inovacije i digitalizaciju u javne nabavke

Opis: Podrazumeva uvođenje evropske prakse u javne nabavke koja se odnosi na uvođenje programa u skladu sa Partnerstvom za inovacije koji omogućavaju da javni sektor u saradnji sa privatnim razvija inovativna rešenja.

Status: Najbliže Partnerstvu za inovacije što postoji u Srbiji jeste program GovTech, koji je lansirao Fond za inovacionu delatnost i koji podrazumeva povezivanje javnih ustanova sa inovativnim preduzećima kako bi se kreirali proizvodi i usluge kojima se rešavaju izazovi u javnom sektoru. Podržano je 19 projekata za koje je izdvojeno 150 miliona dinara. Rezultat i uticaj ovog programa tek treba da se vide.

● 3.9 Uspostaviti saradnju između industrijskih i tehnoloških kompanija

Opis: Saradnja treba da omogući razmenu informacija o potrebama industrijskih i mogućnostima tehnoloških kompanija. Potrebno je uspostaviti platformu na kojoj bi bile dostupne informacije o novim tehnologijama, putem koje bi se razvijali modeli za transfer tehnologija između tehnoloških i tradicionalnih MSP, kao i razmenjivale informacije i korisnička iskustva.

Status: Trenutno ne postoji platforma koja bi omogućavala razmenu informacija o potrebama industrijskih i mogućnostima tehnoloških kompanija. Primer pozitivne prakse jeste program Centra za digitalnu transformaciju koji na neki način spaja inovacione i tradicionalne firme. U prvom koraku tradicionalnoj firmi se dodeljuje konsultant koji radi procenu digitalne spremnosti i priprema akcioni plan šta treba da se uradi. Nakon toga, CDT povezuje tu tradicionalnu firmu sa tehnološkom IT firmom, koja sprovodi taj akcioni plan, a CDT pruža i određenu finansijsku podršku.

● 3.10 Usvojiti strateški okvir za zelenu transformaciju

Opis: Neophodno je postići nacionalni konsenzus po pitanju usmeravanja na održive zelene sisteme, uključujući u poslovanju, kao i formiranje „Zelenog plana“ za Srbiju.

Status: Srbija je 2024. godine usvojila Integrirani nacionalni energetska i klimatski plan (INEKP) koji predstavlja strateški dokument usklađen sa vizijom Evrope u pogledu dekarbonizacije energetskog sektora. Mere predviđene ovim planom uključuju, između ostalog, intenzivna ulaganja u povećanje energetske efikasnosti u svim sektorima, veće korišćenje obnovljivih izvora energije za grejanje i hlađenje i postepenu elektrifikaciju saobraćaja. Potrebno je utvrditi jasan strateški okvir u kontekstu zelene transformacije za privatni sektor, a posebno MSP, te definisati na koji način će se pružiti podrška.

7. RADNA SNAGA

7.1. PREGLED STANJA

Nestašica radne snage se nastavlja, kako u Srbiji, tako i u EU, a demografski trendovi ukazuju na dalje pogoršanje.

- ▶ Čak 77% preduzeća ima poteškoća sa zapošljavanjem, a taj problem je još izraženiji kod srednjih i velikih kompanija, gde više od 90% prijavljuje poteškoće.
- ▶ Iako prisutan u celoj privredi, problem je najizraženiji u građevinarstvu, niskotehnološkoj proizvodnji (drvena industrija, odeća, papir) i HoReCa sektoru (pogledati okvir sa deficitarnim zanimanjima).
- ▶ Firme su generalno zadovoljne tehničkim, digitalnim i mekim veštinama svojih zaposlenih.
- ▶ Ipak, postoji velika potreba za prekvalifikacijom i dokvalifikacijom, pri čemu kompanije pozitivno ocenjuju spremnost zaposlenih da uče nove veštine. Međutim, tek dve od pet kompanija u značajnijoj meri uvode obuke za dalje unapređivanje veština.
- ▶ Stoga, rast produktivnosti (+6%) i dalje zaostaje za rastom zarada (+14%).

Osetan rast zarada zaposlenih (+14% nominalno, +3% realno) beleži se uprkos pogoršanju poslovne situacije u kompanijama, što je rezultat nekoliko ključnih faktora:

- ▶ Manjak adekvatne radne snage na tržištu
- ▶ Zadržavanje postojećih zaposlenih izazov za 53% kompanija.
- ▶ Rast minimalne zarade (+14,3%), što najviše pogađa sektore s nižim platama.
- ▶ Snažan rast zarada u javnom sektoru (+14,7%).

Preliminarna konsolidovana lista deficitarnih zanimanja Ministarstva za rad, socijalna i boračka pitanja

U Srbiji postoji značajan nedostatak stručnog kadra u različitim sektorima, a posebno u inženjerskim, IT i građevinskim profesijama. Među deficitarne profile spadaju građevinski i elektrotehnički inženjeri, inženjeri elektronike, kao i stručnjaci za razvoj softvera, internet aplikacija, programeri, te dizajneri i administratori baza podataka.

U građevinskom sektoru nedostaju zidari, tesari, armirači, keramičari, fasaderi, kao i zavarivači i rukovaoci građevinskom mehanizacijom. Poseban izazov predstavljaju i jednostavna zanimanja u visokogradnji i niskogradnji, kao i čistači u hotelskom i poslovnom sektoru.

Osim toga, postoji i deficit kvalifikovanih vozača teških teretnih vozila, autobusa i rukovaoca dizalicama, što dodatno opterećuje tržište rada.

7.2. MSP100 Inicijative: „OBRAZOVANJE I UČENJE KROZ RAD“

U okviru MSP100 inicijativa u oblasti radne snage, prioriteti uključuju olakšavanje poslodavcima da pružaju beneficije zaposlenima, podršku programima obuka koje organizuju MSP, te jačanje saradnje između nauke i privrede. Najveći napredak postignut je u oblasti obrazovanja i učenja kroz rad, gde su preduzeti značajni koraci ka usklađivanju tražnje i ponude na tržištu rada. Osnovani su regionalni trening centri širom zemlje, povećane su stipendije za učenike u deficitarnim zanimanjima, a olakšano je i zapošljavanje stranaca u tim oblastima.

● 4.1 Finansijski i administrativno podržati programe obuka u MSP

Opis: Podrška države onim MSP koja ulažu u razvoj i stručno usavršavanje zaposlenih, nadoknađujući nedostatke formalnog obrazovanja kroz obuke.

Status: Nema promena.

● 4.2 Pokrenuti osnivanje regionalnih centara za učenje kroz rad

Opis: Podrazumeva osnivanje regionalnih centara od strane privatnog sektora i države u formi javno-privatnog partnerstva.

Status: Učinjen je veliki napredak po pitanju razvoja učenja kroz rad. Osnivaju se regionalni trening centri za dualno obrazovanje u kojima će se sprovoditi praktična obuka đaka koji se školuju po dualnom modelu, kao i obuka i profesionalna prekvalifikacija odraslih.

● 4.3 Pojačati stipendiranje učenika deficitarnih profila

Opis: Potrebna je intenzivnija podrška, između ostalog u vidu stipendiranja, od strane lokalnih samouprava i preduzeća za podsticanje školovanja za deficitarne profile.

Status: Pojačano je stipendiranje učenika deficitarnih profila usvajanjem Uredbe o finansijskoj podršci dualnom obrazovanju koja predviđa da se učenicima, koji se odluče za školovanje po dualnom modelu za deficitarna zanimanja, isplati pored zakonom propisane naknade za učenje kroz rad, i 5.000 dinara mesečno u trajanju od 9 meseci.

● **4.4 Uspostaviti platformu za povezivanje naučnoistraživačkih organizacija i privrede**

Opis: Podrazumeva podsticanje saradnje nauke i privrede, informišući preduzeća o resursima i kompetencijama akademskih institucija, kao i o mogućnostima testiranja i sertifikacije proizvoda.

Status: Portal naučne infrastrukture trebalo je da počne sa radom u januaru 2023. godine, međutim još uvek nije. Portal treba da omogući uvid privredi u postojeću kapitalnu istraživačku opremu dostupnu u Srbiji.

● **4.5 Omogućiti oslobađanje od poreza na deo dobiti koji se koristi za beneficije za zaposlene**

Opis: Podrazumeva uvođenje poreskih olakšica za beneficije zaposlenih, motivišući preduzeća da ulažu u zadržavanje i privlačenje kadrova, npr. oslobađanjem od poreza na deo dobiti namenjen za stambeni kredit zaposlenih.

Status: Nema promena.

● **4.6 Omogućiti efikasno dobijanje radnih dozvola za kvalifikovane strance koji se prijavljuju za deficitarna radna mesta**

Opis: Neophodno je omogućiti transparentno i ravnopravno dobijanje radnih dozvola za kvalifikovane strance koji apliciraju za deficitarna radna mesta.

Status: Napravljeni su i značajni koraci po pitanju zapošljavanja stranaca, te je sada skraććen proces dobijanja jedinstvene radne i boravišne dozvole za strance na 15 dana. Takođe, ove godine se po prvi put priprema lista deficitarnih zanimanja, što će dodatno olakšati preduzećima u pronalaženju adekvatne radne snage.

8. ANEKS I MSP KOMPAS INDIKATORI 2024

Indikator	Vrednost indeksa	Trend
KOMPAS 2024	42,0	●
1. Poslovne performanse i očekivanja	51,7	●
1.1 Poslovna situacija u proteklih 12 meseci	51,1	●
1.2 Poslovna situacija u narednih 12 meseci	60,5	●
1.3 Očekivanja o promeni broja zaposlenih	46,0	●
1.4 Očekivanja o kretanju prihoda	36,7	↻
1.5 Petogodišnja razvojna vizija	71,6	●
1.6 Rast prihoda 2023	31,3	↻
1.7 EBITDA margina	67,5	●
1.8 BDV po zaposlenom	45,5	↻
1.9 Prosečna plata	30,8	↻
1.10 Racio duga i kapitala	75,8	↻
2. Poslovno okruženje	43,9	●
2.1 Propisi o minimalnoj zaradi	44,4	●
2.2 Poresko opterećenje zarada	35,5	●
2.3 Porez na dobit	36,2	●
2.4 Zakoni o zapošljavanju	44,6	●
2.5 Promene cena	30,9	↻
2.6 Devizni kurs	45,3	↻
2.7 Korupcija	43,6	●
2.8 Predvidljivost regulatornih promena	42,9	●
2.9 Način na koji država tretira privredu	43,5	●
2.10 Uvođenje i kvalitet digitalnih javnih usluga	54,8	↻
2.11 Saobraćajna infrastruktura	58,2	↻
2.12 Pouzdanost, dostupnost i cena električne energije	37,9	↻
2.13 Efikasnost privrednih sudova u rešavanju sporova	43,1	●
2.14 Dostupnost javnog prevoza vašim zaposlenima	52,5	●
2.15 Dostupnost i cena građevinskog zemljišta	38,3	↻
2.16 Tretman vašeg preduzeća od strane države/državnih institucija	51,5	↻

novo

novo

Indikator	Vrednost indeksa	Trend
3. Ljudski resursi	41,2	
3.1 Tehničke veštine za obavljanje posla	58,0	
3.2 Socijalne veštine i veštine komunikacije	59,7	
3.3 Digitalne veštine	61,5	
3.4 Procenat zaposlenih koji je prošao specijalizovane/plaćene obuke	21,3	
3.5 Ocena spremnosti vaših zaposlenih da uče	61,2	
3.6 Izazov da se zadrže postojeći zaposleni	39,1	
3.7 Izazov da se pronađu novi zaposleni	21,2	
4. Sofisticiranost poslovanja	27,9	
4.1 E-trgovina	27,1	
4.2 Internet sajt	84,3	
4.3 Okrenutost izvozu	38,3	
4.4 Fleksibilnost firme u odnosu na zahteve kupaca	43,4	
4.5 Mogućnost razvoja novog proizvoda ili usluga	21,5	
4.6 Mogućnost poboljšanja složenosti i dodate vrednosti	20,6	
4.7 Mogućnost osvajanja novih tržišta	20,1	
4.8 Mogućnost povećanja kapaciteta za proizvodnju/pružanje usluga	15,4	
4.9 Mogućnost poboljšanja efikasnosti u korišćenju resursa	17,1	
4.10 Mogućnost uvođenja digitalizacije/automatizacije	17,6	
4.11 Mogućnost poboljšanja kanala distribucije	14,7	
4.12 Mogućnost uvođenja novih metoda prodaje	14,9	
5. Industrija 4.0	55,6	
5.1 Zapošljavanje IKT stručnjaka	89,2	
5.2 AI	10,8	
5.3 Robotika *	48,1	
5.4 IOT *	59,6	
5.5 ERP	45,2	
5.6 CRM	31,9	
5.7 Kloud	74,4	
5.8 Brzina interneta	85,8	
6. Inovacije	42,2	
6.1 Inovacije procesa **	70,6	
6.2 Upotreba prava intelektualne svojine **	25,2	
6.3 Saradnja **	39,2	
6.4 Važnost upravljanja zaštitom intelektualne svojine	24,8	
6.5 Politika države za razvoj inovacija	25,3	
6.6 Zaposleni koji se bave razvojem novih proizvoda	81,8	
6.7 Procenat prihoda koji se izdvaja za R&D	28,4	

Indikator	Vrednost indeksa	Trend
7. Zelena transformacija	17,2	
7.1 Regulatorna u oblasti ŽS kao prepreka poslovanju	48,3	
7.2 Smanjenje štetnih gasova/otpadnih voda	15,8	
7.3 Reciklaža	22,4	
7.4 Prelazak na OIE	10,4	
7.5 Povećanje efikasnosti	12,2	
7.6 Planirane investicije u smanjenje štetnih gasova/otpadnih voda	9,6	
7.7 Planirane investicije u reciklažu	14,0	
7.8 Planirane investicije u prelezak na OIE	12,4	
7.9 Planirane investicije u povećanje efikasnosti	12,5	
7.10 Procenat koji dolazi iz obnovljivih izvora	14,2	
8. Pristup finansijama	56,5	
8.1 Lakoća dolaska do spoljnih izvora finansiranja	55,9	
8.2 Diversifikacija izvora finansiranja	57,1	
9. Rodna ravnopravnost	31,1	
9.1 Procenat zaposlenih koji čine žene	36,7	
9.2 Firma u vlasništvu žena	19,9	
9.3 Žene među rukovodiocima	36,6	

9. ANEKS II SPISAK MSP100 INICIJATIVA

1. Poslovno okruženje

- 1.1. Vratiti MSP pravo na korišćenje poreskog kredita
- 1.2. Uvesti avansna plaćanja podsticaja umesto dosadašnje refundacije sredstava
- 1.3. Uvesti princip „Misli prvo na male“
- 1.4. Unaprediti proces javnih nabavki kako bi se povećalo učešće MSP

2. Pristup finansiranju

- 2.1. Uspostaviti nacionalnu razvojnu banku
- 2.2. Omogućiti da AOFl svojim delovanjem umanj problem koji nastaje za domaće izvoznike usled generalnog neprihvatanja garancija srpskih banaka u inostranstvu
- 2.3. Omogućiti osiguravanje banaka za slučaj neplaćanja stranog kupca usled komercijalnih i političkih rizika
- 2.4. Uvesti mehanizme za učešće privatnog kapitala u programima Fonda za inovacionu delatnost
- 2.5. Unapređenje portala preduzetništvo.rs u cilju lakšeg pronalaženja informacija o programima

3. Jačanje kapaciteta

- 3.1. Uspostaviti program za podršku razvoju unutrašnjih kapaciteta MSP i njihove digitalne i zelene transformacije
- 3.2. Razviti domaće dobavljače za srpske šampione kroz unapređenje tehničkih i poslovnih kapaciteta manjih MSP
- 3.3. Urediti i razviti poslovnu infrastrukturu, pre svega kroz izradu Zakona o poslovnoj infrastrukturi
- 3.4. Razviti platformu na kojoj će pružaoci usluga predstavljati usluge podrške MSP
- 3.5. Razviti organizaciju koja bi izvozno orijentisanim MSP pružala kontinuiranu podršku
- 3.6. Razviti program podrške za digitalnu transformaciju naprednih MSP
- 3.7. Razviti regionalne inovacione hubove
- 3.8. Uvesti principe koji podstiču inovacije i digitalizaciju u javne nabavke
- 3.9. Uspostaviti saradnju između industrijskih i tehnoloških kompanija
- 3.10. Usvojiti jasnu politiku zelene transformacije

4. Obrazovanje i učenje kroz rad

- 4.1. Finansijski i administrativno podržati programe obuka u MSP
- 4.2. Pokrenuti osnivanje regionalnih centara za učenje kroz rad
- 4.3. Pojačati stipendiranje učenika deficitarnih profila
- 4.4. Uspostaviti platformu za povezivanje naučnoistraživačkih organizacija i privrede
- 4.5. Omogućiti oslobađanje od poreza na deo dobiti koji se koristi za beneficije za zaposlene
- 4.6. Omogućiti efikasno dobijanje radnih dozvola za kvalifikovane strance koji se prijavljuju za deficitarna radna mesta

- Nema informacija da su sprovedeni koraci ka ostvarivanju preduslova za ispunjenje inicijative / samo su najavljeni
- Ostvareni su neki koraci (preduslovi) na osnovu kojih se može oceniti da je došlo do pozitivne promene
- Inicijativa je ispunjena / ostvareni su svi preduslovi neophodni za ispunjenje inicijative

IZDAVAČ

Centar za visoke ekonomske studije
Višnjićeva 5, 11010 Beograd, Srbija
Telefon: +381 (11) 405 27 80
Internet adresa: www.ceves.org.rs

U IME IZDAVAČA

Nemanja Šormaz

AUTORI

Nemanja Šormaz
Pavle Medić
Lana Hadži-Niković

LEKTURA

Centar za visoke ekonomske studije | CEVES

DIZAJN

Sanja Polovina

ŠTAMPA

Belpak, Beograd

TIRAŽ

200

Beograd,
Oktobar 2024.

ceves

CENTAR ZA VIŠOKE EKONOMSKE STUDIJE